

GEÇİŞ EKONOMİLERİ VE YOLSUZLUK

Öğr. Gör. Selçuk AKÇAY*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 23 post-komünist geçiş ekonomisinde yolsuzlukların nedenlerinin ve boyutlarının incelenmesidir. Çalışmada yolsuzlukların nedenleri konusunda bir dizi hipotez ileri sürülmüş ve test edilmiştir. Test sonuçlarına göre ekonomik özgürlüklerin eksikliği (yoğun devlet kontrolü, regülasyonlar) ve kayıt dışı ekonomi yolsuzluklara neden olan iki önemli faktör olarak ortaya çıkmıştır.

ABSTRACT

The purpose of this study is, to discuss causes and scope of corruption in 23 post-communist transition economies. In this study a set of hypotheses about the causes of corruption proposed and tested. Test results show that lack of economic freedom (more state control, regulations) and unofficial economy are two important factors that causes corruption in transition countries.

GİRİŞ

Kamu gücünün ve kaynaklarının özel çıkarlar için kötüye kullanılması¹ şeklinde tanımlanan yolsuzluk, gelişmiş – gelişmekte olan, büyük-küçük, piyasa ekonomisi ya da başka ekonomik sistemleri uygulayan ülkelerin hepsinde karşılaşılan bir sorundur. Bu sorun, gelişmekte olan ve piyasa ekonomisine geçiş sürecinde (transition economies) olan ülkelerde daha yaygın olarak görülmekte ve bu ülkeler üzerine etkisi daha şiddetli olmaktadır.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü.

¹Michael, JOHNSTON, “ Fighting Systemic Corruption: Social Foundations for Institutional Reform”, (Ed) , Mark, ROBINSON, *Corruption and Development*. Frank Cass Publisher , London,1998, s.89

Geçiş ekonomilerinde görülen yaygın yolsuzluklar, piyasa ekonomisine ve demokrasiye karşı eleştirilere yol açıp, hem piyasa ekonomisine geçiş, hem de demokratikleşme sürecini yavaşlatmaktadır².

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, geçiş ekonomilerinde yolsuzluğun nedenleri ve boyutları incelenmiştir. İkinci bölüm model, veri kaynakları ve hipotezlere ayrılmıştır. Üçüncü bölümde, hipotezler test edilmiş, test sonuçlarının değerlendirilmesi yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur..

I.GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE YOLSUZLUK

A) NEDENLERİ

Geçiş ekonomilerinde görülen yolsuzlukların nedenleri, boyutları, dinamikleri ve spesifik özellikleri, sosyalizmden piyasa ekonomisine geçiş sürecinin ortaya çıkardığı siyasal ve sosyo-ekonomik sorunların sonuçlarından kaynaklanmaktadır³. Huntington'a göre, modernleşme ve değişim sürecinde olan ülkelerde insan davranışlarını belirleyen değerler ve normlar değişmekte, eski ve yeni normlar birbiriyle zıtlaşmaktadır. Bu zıtlasma ve norm sisteminin değişmesi yeni kaynak ve fırsatları kullanmayı meşrulaştırarak yolsuzlukları artırmaktadır⁴. Sovyetler Birliğinin 1989 yılında dağılmasından sonra post-komünist ülkeler çok yönlü ve eşanlı bir geçiş süreci yaşamaya başlamışlar, siyasal, ekonomik, ideolojik, ve sosyal değişim sürecine girmişlerdir. Bu ülkelerin çoğu sınırlarını ve kimliklerini yeniden belirlemiş, aynı zamanda askeri ve ticari bloklarını değiştirmiştir⁵.

²Kimberly, A. ELLIOT., *Corruption and the Global Economy*. Institute For International Economics, Washington, DC, June 1997. s.vii.

³ Mark LEVIN and Georgy SATAROV, "Corruption and Institutions in Russia", *European Journal of Political Economy*, Vol.16, 2000, s.116

⁴ Samuel P. HUNTINGTON, *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, 1968, ss.59-60

⁵ Leslie HOLMES, "Corruption, Weak States and Economic Rationalism in Central and Eastern Europe" *Paper Presented at 9th. International Anti-Corruption Conference, 10-15 October, Durban, South Africa, 1999*, s. 12

Geçiş ekonomilerinde sosyalizmin mirası, bu ülkelerde yolsuzlukların yaygın olmasında önemli rol oynamaktadır. Bu ülkelerde değişimden sonra kamu görevlilerinin çoğu görevlerine devam etmişler ancak yeni piyasa şartlarına uyum sağlamakta güçlük çekmişlerdir. Aynı zamanda bu insanlar girişimcilik tecrübeleri olmadığı için kendi iş yerlerini açamamışlar ve becerilerini kullanamamışlardır. Görevlerinin başında kalanlara ödenen ücretlerin düşük olması ve denetimin yetersizliği bu ülkelerde yolsuzlukları beslemiştir⁶.

Sosyalizmin diğer bir mirası ise bütün sosyalist ülkelerde görülen ve geçiş sürecini önemli ölçüde etkileyen, kayıt dışı ekonomi gerçeğidir.⁷ Geçiş ekonomilerinde yüksek vergi oranları, bürokratik yolsuzluklar, mafya-kamu görevlisi işbirliği mevcut olan kayıt dışı ekonomiyi daha da artırmıştır.⁸ Geçiş ekonomilerinde, kayıt dışı ekonominin 1990-93 ve 1994-95 yıllarına ait ortalama değerleri Tablo -1’de verilmiştir.

Tablo -1 Geçiş Ekonomilerinde Kayıt Dışı Ekonominin Boyutları (% GSYİH)

Ülkeler	1990-93 Ortalaması	1994-95 Ortalaması	Ülkeler	1990-93 Ortalaması	1994-95 Ortalaması
Arnavutluk	-	45,4	Kırgızistan*	27,1	35,7
Ermenistan	-	42,3	Letonya	24,3	34,8
Azerbaycan	33,8	59,3	Litvanya	26	25,2
Beyaz Rusya	14	19,1	Moldova	29,1	37,7
Bulgaristan	26,3	32,7	Polonya	20,3	13,9
Hırvatistan	23,5	28,5	Romanya	16	18,3
Çek Cum.	13,4	14,5	Slovakya	14,2	10,2
Gürcistan	43,6	63	Ukrayna	28,4	47,3
Macaristan	30,7	28,4	Özbekistan	10,3	8
Kazakistan	22,2	34,2	Rusya	27	41
Slovenya*	28,5	24	Estonya	23,9	18,5
Makedonya*	40,4	46,5			

⁶LEVIN ve SATAROV, a.g.e., s.117

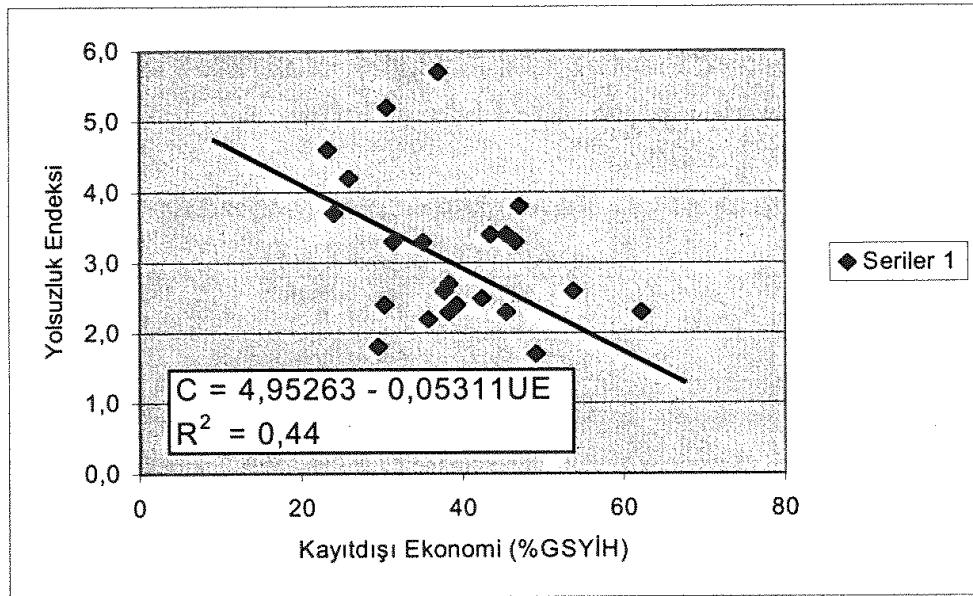
⁷ Marie LAVIGNE, *The Economics of Transition : From Socialist Economy to Market Economy*, St. Martin’s Press, New York, 1995, s. 9

⁸ Simon JOHNSON, Daniel KAUFMANN, John MCMILLAN, Christopher WOODRUFF, “ Why Do Firms Hide? Bribes and Unofficial Activity after Communism”, *Journal of Public Economics*, 76, 2000, s. 501

Kaynak: Schneider ve Enste, 2000, s.10 , *Kırgızistan, Makedonya, Slovenya'ya ait kayıt dışı verileri Lacko , 1999, Tablo, 8

Geçiş ekonomilerinde yolsuzluk ve kayıt dışı ekonomi arasındaki ilişki Şekil-1'de gösterilmiştir. Şekilden de görüleceği gibi kayıt dışı ekonomide artışlar yolsuzlukları da artırmaktadır. Kayıt dışı ekonomideki %1'lik bir artış yolsuzluk endeksinde* 0,05311 puanlık düşüğe (yolsuzluğun artmasına) neden olmaktadır.

Şekil –1 Yolsuzluk – Kayıt Dışı Ekonomi İlişkisi

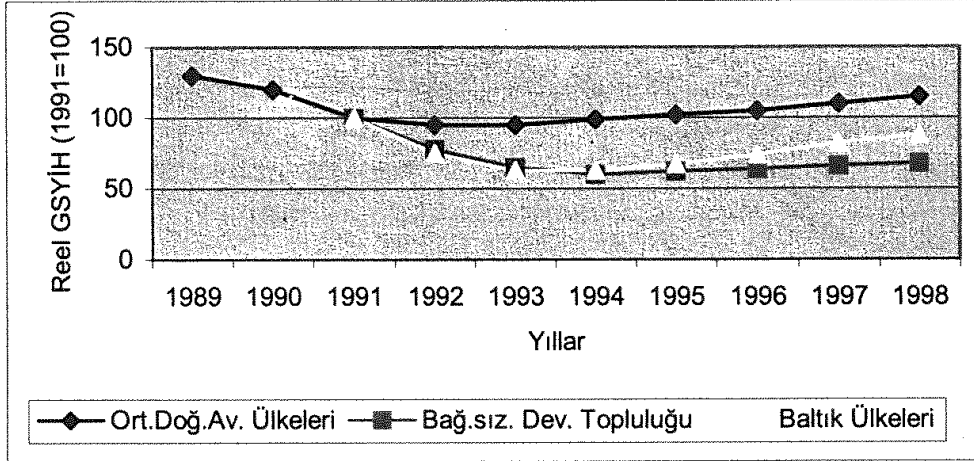

Geçiş ekonomilerinde ekonomik çöküş, gayri safi yurtiçi hasılda (GSYİH) büyük düşümlere neden olmuştur. Gayri safi yurtiçi hasıla Bağımsız Devletler Topluluğu (CIS) ülkelerinde % 50, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde (CEE) ise % 15 oranında azalmıştır⁹. Geçiş ekonomilerinde on yıl içerisinde GSYİH'da görülen değişimler Şekil-2'de verilmiştir.

* Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü tarafından hazırlanan endeks 0 ile 10 arasındaki puanlardan oluşmaktadır. 0 en fazla yolsuzluğu 10 ise en az yolsuzluğu göstermektedir.

⁹ World Bank, a.g.e., s. 20

Şekil-2 Geçiş Ülkelerinde GSYİH'nin On Yıllık Trendi

Kaynak: Oleh, HAVRYLYSHYN and others, IMF Occasional Paper, 2000

Geçiş sürecinin başlangıç aşamasında enflasyon çok yükselmiş, bunun sonucunda kamu sektöründe reel ücretler düşmüştür. Ücretlerin düşmesi ve zamanında ödenememesi, yoksullaşan kamu görevlilerini görevlerini yerine getirirken rüşvet talep etmeye zorlamıştır. Alatas'a göre, kaynakların ve malların kıtlığı, yüksek enflasyon, yetersiz ve etkin olmayan devlet denetimleri yolsuzluğu çekici ve etkili ek gelir kaynağı haline getirmektedir.¹⁰

Siyasal ve ekonomik riskler yerli ve yabancı özel sektör yatırımlarını azaltmıştır. Bu ülkelerde devlet gelirlerinin azalması vergilerin artırılmasına neden olmuş, vergilerin artırılması ise vergi kaçakçılığını teşvik etmiştir. Bunun sonucunda da bu ülkelerde yukarıda söz edildiği gibi mevcut olan kayıt dışı ekonomi ve yolsuzluklar artmıştır¹¹.

Geçiş ekonomilerinde yolsuzlukların diğer bir nedeni ise kurumsal faktörlerdir. Totaliter rejimden kalan bürokratik kurumlar ve devlet idare sistemi, değişim sürecine ayak uyduramamış ve bu hızlı

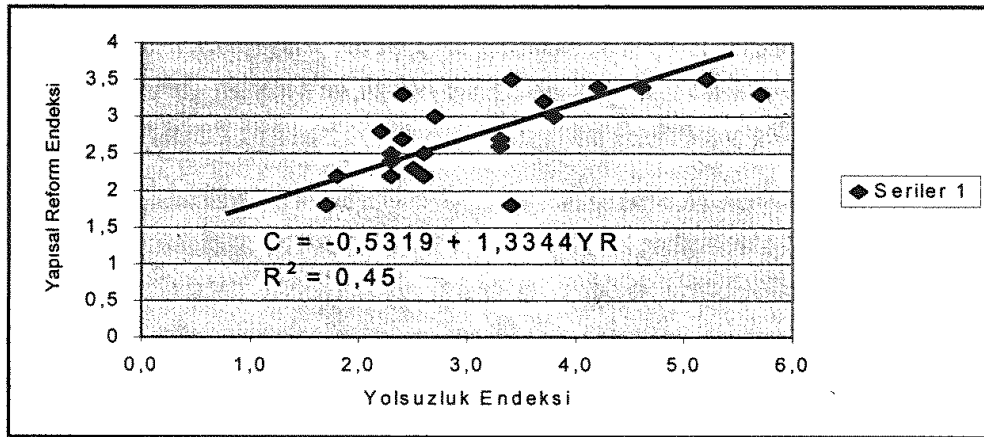
¹⁰ Syed H. ALATAS, *Corruption: Its Nature, Causes and Functions*. Ashgate Publishing Limited, England, 1990. s.90

¹¹ LEVIN ve SATAROV, a.g.e., s.117

değişimin gerisinde kalmıştır. Totaliter rejimin, *nomenklatura**, sisteminin çökmesinden sonra, geçiş ülkelerinin çoğunda kamu hizmetlerini yerine getirecek kişilerin seçilmesi ve terfilerini gerçekleştirecek yeni ve modern bir sistem geliştirilememiştir. Bunun sonucunda devlet bürokrasisinde, görevini özel çıkarları için kötüye kullanmaya eğilimli dürüst olmayan kişiler istihdam edilmiştir. Geçiş sürecinin ilk yıllarındaki otorite boşluğu, önceden varolan *nomenklatura* sistemi ve yeni ekonomik seçkin sınıf bu süreçte ekonomik ve siyasal baskı gücü haline gelmiştir. Bu oluşum geçiş ülkelerinin çoğunda idari yolsuzluklara, hükümet politikalarına ve kararlarına nüfuz edebilen güçler doğurmuştur.¹²

Bürokratik kurumlarda, devlet idaresi sisteminde ve ekonomide yapısal reformların zamanında yapılmaması ya da bu konuda yavaş davranılması geçiş ülkelerinin çoğunda yolsuzluklar için bereketli bir zemin oluşturmuştur. Yapısal reformları zamanında başlatan geçiş ülkelerinde daha az yolsuzluk görülürken bu konuda geç kalan ülkelerde daha fazla yolsuzluk görülmüştür. Yolsuzluk ile yapısal reformlar arasındaki ilişki Şekil-3'de gösterilmiştir.

Şekil-3 Yolsuzluk Yapısal Reform İlişkisi

Kaynak: Transparency International, EBRD, 1999.

* Komünist Partisinin hükümette ve ekonomide anahtar konumlara istediği kişileri atamasıdır. Bu kişiler konumlarından dolayı, kıt olan mal ve hizmetlere ulaşma gibi özel imtiyazlara sahiptir.

¹² World Bank, a.g.e., s. 26

Şekil 3’de görüleceği gibi yolsuzluk ile yapısal reformlar arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Yapısal reform endeksindeki 1 puanlık artış yolsuzluk endeksinde 1,3344 puanlık artışa (yolsuzluğun azalmasına) neden olmaktadır.

Geçiş ekonomilerindeki yolsuzlukların diğer bir nedeni ise kanunlardaki boşluklar (loopholes), mülkiyet haklarının korunamaması ve yargı sisteminin iyi işlememesidir.

Ekonomik özgürlüklerin yeterince sağlanamamış olması, diğer bir ifade ile devletin ekonomideki büyüklüğü ve ekonomiye müdahalesi (kontrolü) geçiş ekonomilerinde yolsuzlukların diğer bir nedenidir. Sosyalist sistemin çökmesinden sonra bu ülkelerde, devletin ekonomideki büyüklüğü ve müdahalesi azalmasına rağmen devam etmektedir. Bu ülkelerin çoğunda devlet dış ticarete, para politikasına, bankacılığa, ücret ve fiyatlara müdahale etmektedir. Geçiş ülkelerine ait Heritage Foundation tarafından hazırlanan ekonomik özgürlükler endeksi Tablo -2’de verilmiştir.

Tablo-2 Geçiş Ekonomilerinde Ekonomik Özgürlükler Endeksi (1999)

Ülkeler	1999 Yılı Endeks Puanı*	Ülkeler	1999 Yılı Endeks Puanı*
Arnavutluk	3,85 (129)*	Kırgızistan	4 (135)*
Ermenistan	3,45 (106)	Letonya	2,85 (61)
Azerbaycan	4,30 (143)	Litvanya	3 (72)
Beyaz Rusya	4,15 (140)	Moldova	3,35 (97)
Bulgaristan	3,45 (106)	Polonya	2,95 (65)
Hırvatistan	3,65 (116)	Romanya	3,30 (95)
Çek Cum.	2,05 (12)	Slovakya	3,05 (75)
Gürcistan	3,65 (116)	Ukrayna	3,80 (124)
Macaristan	2,90 (62)	Özbekistan	4,40 (147)
Kazakistan	4,05 (137)	Rusya	3,45 (106)
Slovenya	3,10 (81)	Estonya	2,15 (18)
Makedonya	-		

* Endeks 1 ile 5 arasındaki puanlardan oluşmaktadır. 1 en fazla ekonomik özgürlük durumunu, 5 ise ekonomik özgürlüklerin olmadığı durumu göstermektedir.

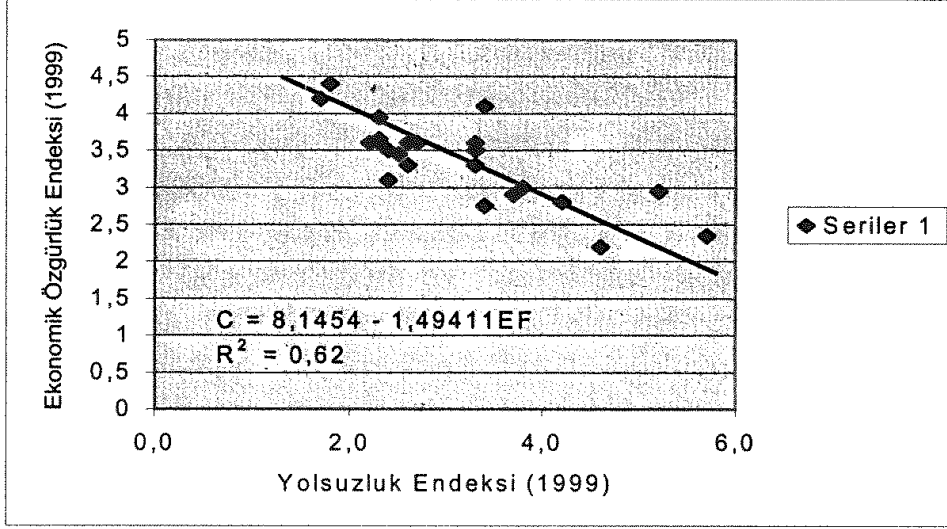
()* : Ülkelerin endeksindeki sıralamalarını göstermektedir.

Kaynak: Heritage Foundation ,Index of Economic Freedom Rankings, 1999.

Geçiş ülkelerinde yolsuzluk ile ekonomik özgürlükler arasındaki ilişki Şekil-4’de gösterilmiştir. Şekilden de görüleceği gibi yolsuzluk ve ekonomik özgürlükler arasında negatif bir ilişki

bulunmaktadır. Ekonomik özgürlük endeksindeki bir puanlık artış (özgürlüklerin azalması) yolsuzluk endeksinde yaklaşık olarak 1,5 puanlık düşüşe (yolsuzlukların artmasına) neden olmaktadır.

Şekil-4 Yolsuzluk – Ekonomik Özgürlük İlişkisi

B) YOLSUZLUĞUN BOYUTLARI

Piyasa ekonomisine geçiş sürecinde bulunan 23 ülkeye ait Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü tarafından hazırlanan 1999-2000 yılları Yolsuzluk Endeksi Tablo-3'de verilmiştir. Enstitü tarafından hazırlanan 1999 yılı endeksi 99 ülke, 2000 yılı endeksi ise 90 ülke için hazırlanmıştır. 1999 yılı endeksi genel olarak değerlendirildiğinde, dünyada en fazla yolsuzluklar geçiş ekonomilerinde, en az yolsuzluklar ise OECD ülkelerinde görülmektedir. Şekil-5'de dünyada yolsuzlukların boyutları ülke gruplarına göre verilmiştir. Her iki yılda da Estonya ve Slovenya geçiş ekonomileri içerisinde yolsuzlukların en az görüldüğü ülkeler olurken, Azerbaycan, Rusya, Ukrayna, Özbekistan, Gürcistan ve diğerleri son sıralarda yer almışlardır.

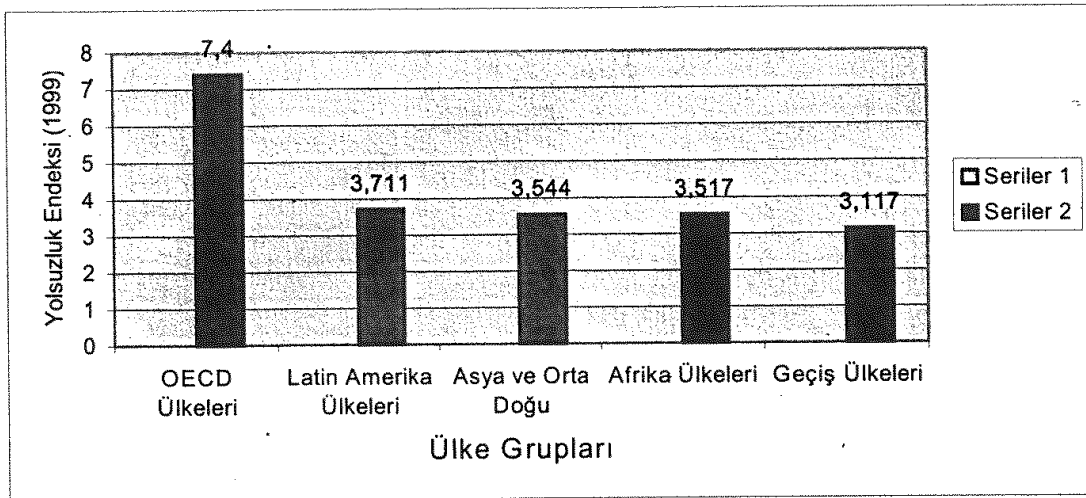
Tablo -3 Geçiş Ekonomilerine Ait 1999-2000 Yılları Yolsuzluk Endeksi

Ülkeler	1999 Endeks Puanı*	2000 Endeks Puanı*	Ülkeler	1999 Endeks Puanı*	2000 Endeks Puanı*
Arnavutluk	2,3 (84)*	-	Kırgızistan	2,2 (87)*	-
Ermenistan	2,5 (80)	2,5 (76)*	Letonya	3,4 (58)	3,4 (57)*
Azerbaycan	1,7 (96)	1,5 (87)	Litvanya	3,8 (50)	4,1 (45)
Beyaz Rusya	3,4 (58)	4,1 (43)	Moldova	2,6 (76)	2,6 (75)
Bulgaristan	3,3 (63)	3,5 (53)	Polonya	4,2 (44)	4,1 (47)
Hırvatistan	2,7 (74)	3,7 (51)	Romanya	3,3 (67)	2,9 (68)
Çek Cum.	4,6 (39)	4,3 (42)	Slovakya	3,7 (53)	3,5 (56)
Gürcistan	2,3 (85)	-	Ukrayna	2,6 (77)	1,5 (88)
Macaristan	5,2 (31)	5,2 (32)	Özbekistan	1,8 (95)	-
Kazakistan	2,3 (86)	3 (66)	Rusya	2,4 (83)	2,1 (83)
Slovenya	6 (25)	5,5 (28)	Estonya	5,7 (27)	5,7 (27)
Makedonya	3,3 (66)	-			

* : Endeks 0 ile 10 arasında puanlardan oluşmaktadır. 0 en fazla yolsuzluğu, 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir. ()* : Ülkelerin yolsuzluk endeksindeki sırasını göstermektedir.

Kaynak: Transparency International, Corruption Perception Index 1999-2000

Şekil-5 Dünyada Yolsuzluğun Boyutları

Kaynak: Transparency International 1999. Ülke grupları puanları 1999 yılı yolsuzluk endeksi ortalamalarıdır.

Geçiş ekonomilerinde yolsuzlukların boyutları konusunda Freedom House adlı kurumun 1997-98 değerlendirmesi Tablo-4'de verilmiştir.

Tablo -4 Geçiş Ekonomilerinde 1997-98 Yılları Arasında Yolsuzluk Göstergeleri

Ülkeler	1997-98 Yolsuzluk Puanı*	Ülkeler	1997-98 Yolsuzluk Puanı*
Arnavutluk	D	Kırgızistan	D
Ermenistan	D	Letonya	B
Azerbaycan	D	Litvanya	B
Beyaz Rusya	C	Moldova	C
Bulgaristan	C	Polonya	C
Hırvatistan	-	Romanya	C
Çek Cum.	B	Slovakya	C
Gürcistan	C	Ukrayna	D
Macaristan	A	Özbekistan	D
Kazakistan	D	Rusya	D
Slovenya	A	Estonya	B
Makedonya	-		

(*) Yolsuzluk puanlaması A ile D arasında değişmektedir. A en az yolsuzluğu D ise en fazla yolsuzluğu göstermektedir.

Kaynak: Freedom House, 1998.

Tablo-3 ve Tablo-4'de görüldüğü gibi Baltık ülkelerinde yolsuzluk daha az, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde ise daha fazladır. Baltık ülkelerinde yolsuzluğun az olmasında aşağıda sıralanan faktörler önemli rol oynamaktadır.¹³

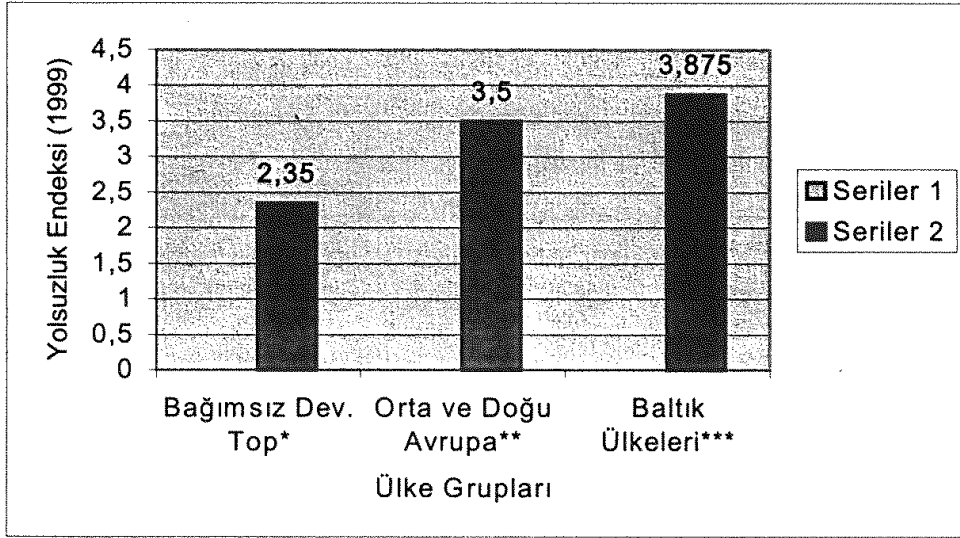
- Komünist sistemin egemen olduğu yıllarda piyasa sosyalizmini (market socialism) uygulamaları,
- Güçlü sivil bir topluma sahip olmaları,
- Kamu sektöründe kurumlaşmalarının güçlü olması,
- İyi eğitilmiş kamu personeline sahip olmaları ve aynı zamanda Batı'ya yakın olmaları

Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü 1999 yılı yolsuzluk endeksinin geçiş ülkeleri gruplarına göre aritmetik ortalaması alındığında, Baltık Ülkeleri ortalaması 3,875, Balkan ve Doğu Avrupa ülkeleri ortalaması

¹³ World Bank, a.g.e., ss.27-28

3,5, Bağımsız Devletler Topluluğu ortalaması ise 2,35'dir. Geçiş ülkeleri yolsuzluk ortalamaları Şekil-6'da gösterilmiştir.

Şekil-6 Geçiş Ekonomilerinde Yolsuzluğun Boyutları

*Rusya, Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Kırgızistan, Moldova, Gürcistan, Kazakistan, Ukrayna, Özbekistan

**Arnavutluk, Bulgaristan, Hırvatistan, Polonya, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovenya, Makedonya, Slovakya,

*** Letonya, Estonya, Litvanya

Kaynak: Transparency International, 1999

II. MODEL, VERİ KAYNAKLARI VE HİPOTEZLER

A) AMPİRİK MODEL

Çalışmada kullanılan model (1)'nolu eşitlikle tanımlanmıştır.

$$C = f(EF, UE, YC) \quad (1)$$

Burada;

C = Yolsuzluk endeksini

EF = Ekonomik özgürlük endeksini

UE = Kayıt dışı ekonomiyi (% GSYİH)

YC = Komünist rejimde kalınan süreyi, göstermektedir.

(1)'nolu eşitlik, En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak tahmin edilebilmesi için aşağıdaki gibi ifade edilmiştir.

$$C = Sabit + \alpha_1 EF + \alpha_2 UE + \alpha_3 YC + \varepsilon \quad (2)$$

B) VERİLER VE KAYNAKLARI

Modelde 23 geçiş ülkesine ait kesit veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken olarak Uluslararası Şeffaflık Enstitüsü tarafından hazırlanan 1999 yılı Yolsuzluk Endeksi kullanılmıştır. Bu yılın yolsuzluk endeksinin seçilmesinin nedeni, çalışmaya konu olan tüm ülkelere ait yolsuzluk verisini bulundurmasıdır. Enstitü tarafından hazırlanan endeks, uluslararası alanda faaliyet gösteren şirketlerde yöneticilik yapan kişilerle, iş adamlarıyla, siyaset bilimcileri ve halk ile yapılan anketlerin sonuçlarından elde edilmektedir. Yapılan araştırmalarda her ülke ile ilgili olarak en az dört ayrı anket yapılmaktadır. Anket adedi birden fazla tutularak varyans farklılıkları ortadan kaldırılmaya çalışılmakta ve tüm anketlerin sonuçları tek bir endeks haline getirilmektedir. Endeks 0 ile 10 arasındaki puanlardan oluşmaktadır. 0 en fazla yolsuzluğu 10 ise en az yolsuzluğu ifade etmektedir.

Kayıt dışı ekonomiye ait veriler, Schneider ve Enste tarafından fiziki girdi (input) yöntemi kullanılarak hesaplanan 23 ülkeye ait 1994-95 yılları ortalama değerleridir.¹⁴

Ekonomik özgürlüklere ilişkin veri olarak Heritage Foundation tarafından hazırlanan 1999 yılı Ekonomik Özgürlük Endeksi¹⁵ kullanılmıştır. Kurum tarafından hazırlanan endeks, ekonomik özgürlükleri etkileyen ticaret politikası, devletin mali yükü, devletin ekonomiye müdahalesi, para politikası, bankacılık, ücret-fiyat kontrolleri, mülkiyet hakları, regülasyonlar, karaborsa gibi değişkenler hesaba katılarak hesaplanmaktadır. Endeks 1 ile 5 arasındaki

¹⁴ Friedrich SCHNEIDER and Dominik ENSTE, "Shadow Economies Around the World: Size, Causes, and Consequences", *International Monetary Fund Working Papers*, 2000/26, Washington : International Monetary Fund, 2000, s. 10

¹⁵ Heritage Foundation, Index of Economic Freedom Rankings, 1999

puanlardan oluşmaktadır. 1 en fazla ekonomik özgürlük durumunu, 5 ise ekonomik özgürlüklerin olmadığı durumu ifade etmektedir.

Geçiş ülkelerinin kaç yıl komünist rejimde kaldıklarına ilişkin veri Fischer ve Sahay'dan alınmıştır¹⁶.

C) HİPOTEZLER

Hipotez 1: Yolsuzluk ve ekonomik özgürlükler arasında negatif bir ilişki vardır. Yolsuzluk, ekonomik özgürlükler artarken azalmakta ancak ekonomik özgürlükler azalırken artmaktadır.

Hipotez 2: Yolsuzluk ile kayıt dışı ekonomi arasında pozitif bir ilişki vardır. Yolsuzluk artarken kayıt dışı ekonomi de artmaktadır, azalırken kayıt dışı ekonomi de azalmaktadır.

Hipotez 3: Yolsuzluk düzeyi ile, geçiş ülkelerinin komünist rejimde kaldıkları süre arasında negatif bir ilişki vardır. Komünist rejimde uzun süre kalan ülkelerde yolsuzluk daha fazla, az kalan ülkelerde ise daha azdır.

III- HİPOTEZLERİN SINANMASI, TAHMİN SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE ÖNERİLER

Model En Küçük Kareler Yöntemi kullanılarak tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo-5'de verilmiştir.

Tablo-5 $C = Sabit + \alpha_1 EF + \alpha_2 UE + \alpha_3 YC + \varepsilon$

Modelin EKKY Tahmin Sonuçları			
Değişken	Katsayı	Standart Hata	T İstatistiği
1. Sabit	7,902177	0,817229	9,669473
2. EF	-1,09025*	0,337604	-3,22936
3. UE	-0,02578*	0,012169	-2,11888
4. YC	-0,00396	0,01201	-0,32998

N = 23, SD= 19, $R^2 = 0,70$ F (4, 23) = 14,83896

* % 5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı

¹⁶ Stanley FISCHER and Ratna SAHAY, "The Transition Economies After Ten Years", *IMF Working Paper*, WP/2000/30, Table-3, s. 37

Ekonomik özgürlüklerin azlığı ve yaygın kayıt dışı ekonomi, geçiş ekonomilerinde yolsuzlukları artırıcı yönde etkilediği söylenebilir. Örneğin ekonomik özgürlükler endeksindeki 1 puanlık artış (ekonomik özgürlüklerin azalmasına) yolsuzluk endeksinde 1,41924 puanlık düşüşe (yolsuzluğun artmasına) neden olmaktadır. Aynı şekilde kayıt dışı ekonomide %1'lik bir artış, yolsuzluk endeksinde 0,02983 puanlık düşüşe (yolsuzluğun artmasına) neden olmaktadır

Bu çalışma geçiş ekonomilerinde görülen yolsuzluklarda, ekonomik özgürlüklerin azlığı (devletin ekonomideki büyüklüğü, ekonomiye müdahalesi, yoğun regülasyonlar) ve kayıt dışı ekonominin, iki önemli faktör olduğunu ortaya koymuştur. Geçiş ülkelerinde yolsuzlukların derecesi ülkeden ülkeye farklılık gösterse de bu ülkelerde yolsuzlukla mücadelede şu noktalara dikkat edilmesi gerekmektedir. Devlet faaliyetlerinin çerçevesi belirlenmeli, özelleştirme hızlandırılarak devletin ekonomideki rolü azaltılmalıdır. Ayrıca kamu sektörü reformları (yargı, vergi ve gümrük yönetimi) hızlandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

ALATAS, Syed H., *Corruption: Its Nature, Causes and Functions*. Ashgate Publishing Limited, England, 1990.

ELLIOT, Kimberly A., *Corruption and the Global Economy*. Institute For International Economics, Washington, DC, June 1997.

European Bank for Reconstruction and Development, *Transition Report Update*, London, 1999.

Freedom House, 1998, Internet <http://www.freedomhouse.org>.

HARRY, G. Broadman and RECANATINI, Francesca, “ Seeds of Corruption: Do Market Institutions Matter?” *Policy Research Working Paper 2368*, World Bank, June, 2000.

HAVRYLYSHYN, Oleh, WOLF, Thomas, BERENGAUT, Julian, CASTELLO-BRANCO, Marta, ROODEN, van Ron, MERCER-BLACKMAN, Valerie, “ Growth Experience in Transition Countries 1990-1998”, *IMF Occasional Paper*, 184, 2000.

Heritage Foundation, “ Index of Economic Freedom Rankings, 1999 ”, <http://www.heritage.org/index>.

HOLMES, Leslie , “Corruption , Weak States and Economic Rationalism in Central and Eastern Europe” Paper Presented at 9th. International Anti-Corruption Conference, 10-15 October, Durban, South Africa, 1999, s. 12

HUNTINGTON, Samuel P., *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press, 1968.

JOHNSON Simon, KAUFMANN Daniel, MCMILLAN John, WOODRUFF Christopher, “Why Do Firms Hide? Bribes and Unofficial Activity after Communism”, *Journal of Public Economics*, 76, 2000, s.495-520

LACKO, Maria, “Hidden Economy an Unknown Quantity? Comparative Analyses of Hidden Economies in Transition Countries in 1989-1995”, *Working Paper 9905*, Department of Economics, University of Linz, Austria, 1999.

LAVIGNE, Marie, *The Economics of Transition : From Socialist Economy to Market Economy*, St. Martin’s Press, New York, 1995.

LEVIN Mark and SATAROV Georgy , “ Corruption and Institutions in Russia”, *European Journal of Political Economy*, Vol.16, 2000, s.113-132

ROBINSON, Mark, *Corruption and Development*. Frank Cass Publisher, London, 1998.

SCHNEIDER, Friedrich and ENSTE Dominik, “ Shadow Economies Around the World: Size, Causes, and Consequences” , *International Monetary Fund Working Papers*, 2000/26, Washington : International Monetary Fund, 2000.

TANZI, Vito, “Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope, and Cures,” *IMF Working Paper*, 98/63, Washington: International Monetary Fund, 1998.

Transparency International, “ Corruption Perception Index 1999-2000. ” Internet [http:// www.transparency.de/index.html](http://www.transparency.de/index.html)

WOLF, Thomas and GURGEN, Emine , “ Improving Governance and Fighting in the Baltics and CIS Countries: The Role of the IMF ” *IMF Working Paper*, January, 2000.

World Bank, *Anticorruption in Transition : A Contribution to the Policy Debate*, The World Bank, Washington D.C., 2000.

